

Reflexiók a posztmodernről

P. Zagorin amerikai történésznek, a posztmodern harcos ellenfelének magyar történészfolyóiratok (Aetas) már több, főként a holland történetfilozófussal, *Ankersmittel* való vitáját ismertették. Jelen tanulmánya megírására, úgy tűnik, elsősorban a *Keith Jenkins* szerkesztette *Postmodern History Reader* című tanulmánygyűjtemény ösztönözte (ennek bevezetőjét is Keith Jenkins írta), mely a posztmodernnel kapcsolatos legfontosabb történetelméleti írásokat, vitákat tartalmazza, főként a kilencvenes évekből.

Zagorin professzor írásának első felében mindenekelőtt a posztmodern különböző megítélésével és előzményeivel foglalkozik. Az elődök, illetve a teoretikusok közül □ a posztmodern lassan mégiscsak formát öltő kánonjának megfelelően □ főként a szerinte félreértett Saussure-t (v. ö. ennek *langue* és *parole* megkülönböztetését), Nietzsche-t, Heidegger-t, Foucault-t, Derridát valamint a már említett Ankersmit-tet jelöli meg. Zagorin érdekes, bár nem helytálló megfigyelése szerint, az angolszász és amerikai filozófiában a posztmodern nem vált alapvető paradigmává, ez utóbbiban csak *Richard Rorty* nevezhető számottevő képviselőjének, és sokkal inkább az ún. analitikus filozófia tradíciói regnálnak. A szerző a posztmodern filozófiai alapállásból mindenekelőtt a fejlődés elutasítását, valamint az objektivitás, illetve a realizmus gondolatának tagadását emeli ki.

Zagorin szerint a posztmodernnek □ a filozófiához hasonlóan □ a történettudományban sem volt átütő sikere, a történészek döntő többsége nem követte az új paradigmát. Az ezzel kapcsolatos teoretikus fejtegetések közül *Roger Chartier*-re utal, aki szerint □ bár több tekintetben megfontolásra tartja érdemesnek a posztmodernnek, főként *White* gondolatait □ a történelem nem csak textus, olvasat kérdése, hanem a valósággal való kapcsolatot biztosító forrásoknak is szerepük van benne. Az amerikai professzor szerint egyébként a posztmodernnek a történettudományban az új témakörök □ honosításában □ van alapvető szerepe, ezek közül a gender, a kisebbségek, a társadalom marginális elemei, a gaytörténet fontosságát húzza alá.

Zagorin tanulmányának súlypontját, mint már jeleztem, a *Postmodern History Reader* esszéinek (*Jenkins*, *Berkhofer*, *David Roberts*) értékelése, illetve a velük folytatott vita határozza meg. Sorban cáfolja a posztmodern teoretikusok tételeit, pl. szerinte nem igaz az az állítás, hogy a történelem a győztesek története lenne. Thuküdidész ugyanis száműzetésben írja meg a peloponnészoszi háború történetét; a royalista Clarendon a forradalomról szóló művének jelentős részét éppen a királyság megdöntése után készíti, s a jelenlegi Németország történészei is alapvetően egy a háborúban vesztes örökséget kénytelenek folytatni.

Az amerikai professzor külön bonckés alá veszi a posztmodern egyik fő álláspontját, s erre összpontosítja támadását. E felfogás tagadja a külső valóság, realitás létezését, melyekre vonatkoztatva a történészek eredményei igazolhatók, a történészi szövegek ugyanis csak egymásra vonatkoznak, önreferenciával bírnak □ s mindez kétségbe vonja a külső, objektív világ létezését. □ E tézis szerint □ foglalja össze az említett álláspontot Zagorin □, az írók által kitalált történetek és a történészek által szerkesztett elbeszélések semmilyen lényeges tekintetben nem különböznek egymástól, mert mindkettőnek a nyelv az alapanyaga, és egyaránt alá vannak vetve ez utóbbi szabályainak a retorika gyakorlásában és az elbeszélések megkonstruálásában. A módot, ahogy a történelmi narratívákat megírják, az összefüggéseket, melyeket a dolgok közé fűznek, az értelmezéseket és magyarázatokat, melyeket bemutatnak, így inkább a múltnak tulajdonított konstrukcióknak tartják, nem pedig tényeken alapuló, általuk kényszerített vagy nekik megfelelő, általuk feltárt evidenciáknak. A narrativista álláspontból a történészek által alkalmazott toposzok és irodalmi módok előre meghatározzák a tények vízióját, értelmezését, és jelentését. Ezen felül a történelmi elbeszéléseket ugyanabba a kategóriába helyezik, mint a művészek és regényírók kitalált diskurzusait, minek következtében lehetetlen különbséget tenni történelem és fikció között, vagy tények és bizonyítékok alapján megítélni a történelmi interpretációkat. □ (14. o. Az én fordításom □

E. V.) Zagorin szerint, mindennek alapvetően ellentmondanak *H. Butterfield*, *R. Southern*, *G. R. Elton* vagy *LeRoy Ladurie* és *Leo Strauss* művei.

A következőkben az amerikai historiográfus kitér *White* topológiájára is, aki szerint a történelmi művek narratív struktúrája azonos az irodalmiakéval, amennyiben mindkettőnek eleje, közepe és befejezése van. Zagorin szerint ellenben olyan történészek, mint *Burckhardt*, *Finley*, *Namier*, *Cobban*, *Lucien Febvre*, *Lovejoy* vagy *Mousnier* művei éppen nem ezt bizonyítják, hiszen az ő alkotásaik elsősorban analitikus és interpretatív jellegűek. És itt jutunk el *Zagorin* legfontosabb ellenérvéhez, szerinte ugyanis □ a posztmodern felfogással ellenkezőleg □ a történelmi művek nem reprezentálni, hanem megérteni, elemezni és értelmezni akarják a valóságot, s ebben áll a történészi mesterség veleje:

□ A történelem fő célja □ írja Zagorin □ melyet csak szolgál a leírás, elbeszélés és a historiográfia minden más rendelkezésre álló eszköze □ a megértés: megérteni a múltbeli emberi cselekedeteket, gondolatokat, hiedelmeket, értékeket, intézményeket, politikai tevékenységeket, kultúrákat, társadalmi viszonyrendszereket, környezeteket stb., és mindezekben, valamint az emberi társadalmakban, mint egészekben az idő múltával végbemenő változásokat □ (22. o.).

Cikkének befejező részében Zagorin megvonja a posztmodern mérlegét is. Eszerint, bár volt néhány alapvető eredménye (új témák, önreflexió, a szubjektív elemek elismerése), alapjában a posztmodern a fő oka a társadalomtudományok 70-es évek óta tapasztalható tér- és tekintélyvesztésének. Felfogása értelmében a posztmodern csak politikai szempontból releváns: a konzervatív, reageni időszakban, a hatvanas évek leftista áramlatának relikviájaként, a fennálló hatalom kritikáját szolgáltatta.

Perez Zagorin: History. The referent, and narrative: Reflections on postmodernism now (Történelem. A referens és a narratíva: Reflexiók ma a posztmodernről). History and Theory. 1998/1. 1 □ 24.

Erős Vilmos